

КРИВАВИЙ ЙОРДАН 1945 р.

(Продовження. Поч. ч.44, ч.46-49 2018 р.)

Раніше газета «ЧАС» писала про творення під Чернівцями боївки «Скригуна»-«Юрася», боївки Василя Маланчука-«Ситого» у Кіцманському районі та Захарія Бассараби з Ленківців. Їхня діяльність, а також численних інших боївок, які виникали в різних куточках Буковини й по всій Західній Україні, неабияк налякали окупантів. У багатьох селах Буковини відбуваються резонансні відплатні акції повстанців – знищуються радянський актив, палають сільради й радгоспи. Водночас, влада не може ввіймати повстанців. Віра в непереможність Сталіна і його режиму похитнулася.

Для боротьби з повстанцями вдавалися до найрізноманітніших заходів: організовувалися масові облави, усі великі села були заповнені військовими внутрішніх військ НКВС, у кожному населеному пункті утворені відділи «стрибків», мережі «десятичників», які контролювали своєчасність виконання завдань партії (переважно пограбування у вигляді «здач» та «займів»). Також формувалася мережа донощиків та сексотів.

Влада вишуквала все нові способи залякати місцеве населення, аби зламати його волю і змусити підкоритися, подолати повстанський рух. Тоді очільник НКВС Берія вирішив застосувати для залякування привселюдні страти на шибениці. Була розроблена спеціальна процедура: на страту зганяли всіх мешканців села, або й з сусідніх сіл. Особливо наголошувалося на присутності дітей, учнів місцевих шкіл. Приїжджав вантажний автомобіль із засудженими. Останнім зачитували вирок, іноді ще виступали й сільські активісти на підтримку таких дій проти повстанців. Далі повстанцям накидали зашморг на шию, і машина від'їжджала. Тіла повішених повинні були залишатися на шибениці протягом трьох днів. Біля них виставляли охорону, щоб ніхто не викрав і не поховав. Після цього тіла забирали і місця їх поховання досі невідомі.

Для проведення в життя такої «ініціативи» була створена спеціальна Виїзна Сесія Військової Колегії Верховного Суду СРСР, яка на початку 1945 року їздила з області в область, «заслуховувала» справи та виносила смертні вироки, так само, як до того робили нацистські групи смерті.

НАЦИСТСЬКІ ШИБЕНИЦІ ДЛЯ УКРАЇНЦІВ

Першими вішати українських повстанців почали німці. Незалежна Україна не входила до планів німців, тому й допомога німцям не входила в плани ОУН. Сотні тисяч українських націоналістів страчені німцями по всій Україні. Окрім знищення своїх опонентів, німці намагалися і залякати місцевих, організовуючи привселюдні страти. Наприклад, у Дрогобичі 2 грудня

1943 року німецька влада повісила 10-х повстанців, після того як в бою з повстанцями біля села Недільна на Старосамбірщині загинув гестапівець - обер-шарфюрер СС Лауфманн. Нові окупанти в усьому наслідували німців. Не відстали і тут.

СЛІДСТВО І СУД НАД ПОВСТАНЦЯМИ ЗАХАРІЯ БАССАРАБИ

НКВС отримало вказівку виділити кілька повстанців, яких

встанців з боївки Захарія Бассараби, шестеро яких на початку листопада 1944 року було взято в полон. Вони діяли неподалік Шубранця. Там повстанці вчинили гучну і зухвалу акцію наприкінці жовтня 1944 року, ліквідувавши голову сільради та спаливши її. Вони ж були причетними й до нападу на голову села Мамаївці, де також спалили сільраду.

Хоча до акції в Шубранці група Захарія Бассараби була непричетною, тортурами одного із заарештованих, Дмитра Го-

Справу розглядала Виїзна Сесія Військової Колегії Верховного Суду СРСР та винесла вирок: Воевідка Григорія, Городецького Дмитра, Бідняка Василя та Гордея Миколу присудити до смертної кари через повішання.

Ще двох повстанців засудили до 15 років каторжних робіт. Один із них, Дмитро Вербицький, помер в ув'язненні 25 травня 1945 року. Його дружину Минодору в січні виселили до Сибіру. Вона була на шостому місяці вагітності. По дорозі на місце поселення в потягу народила дівчинку, котра через місяць померла. Минодору працювала лісорубом в Волоцькому ліспромгоспі Красноборського району Архангельської області до кінця липня 1956 року.

Бідняка Миколу також засудили до 15 років каторги, а його сина Василя присудили до страти. Родину виселили 18 січня, в день страти, в Архангельську область, де вони на лісорозробках працювали до 1956 року. Миколу направили в табір в Іркутську область, де він і помер через кілька місяців.

СТРАТА В ШУБРАНЦІ

Василя Бідняка та Дмитра Городецького вирішили стратити в Шубранці за нібито вбивства голови сільради та Леонтія Тумака. Старі люди досі пам'ятають той жах. Їх, тоді ще школярів, зігнали дивитися на страту, як і все село. Шибеницю встановили на роздоріжжі, де пізніше була автобусна зупинка. Там заздалегідь спорудили шибеницю. Все відбувалося за визначеною процедурою. Як правило, енкаведисти привозили в'язнів на вантажних автомобілях, накидали зашморг на шию, зачитували вирок. Хтось із активістів ще докидав кілька слів, так, мовляв, вам і треба, і таке буде з кожним, хто не підкориться владі і продовжуватиме опір.

Їхні тіла ще три дні висіли на шибениці для залякування місцевих. А потім їх знімали і кудись вивозили.

СТРАТА В МАМАЇВЦЯХ

Двох інших учасників ленківської боївки - Григорія Воевідка та Миколу Гордея стратили в Мамаївцях 18 січня. Чутки про повстанців, які спалили сільраду та обстріляли хату голови, швидко поширювалися і породжували серед жителів Мамаївців сподівання на кінець радянського ярма, що владі вкрай необхідно було зупинити. Страхом.

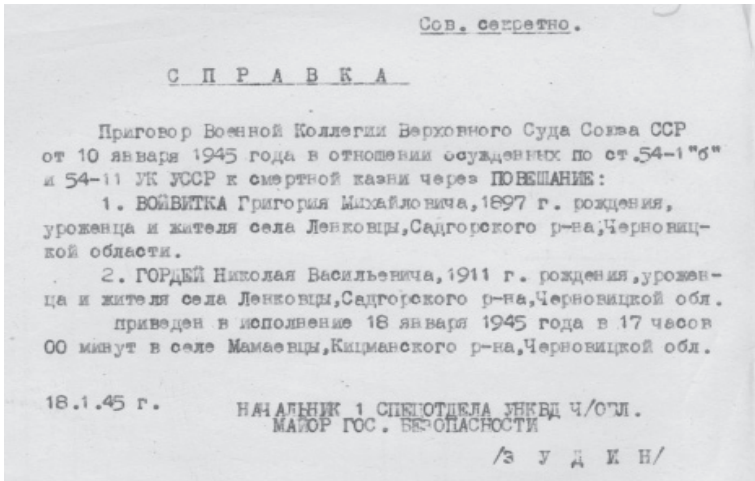
На жаль, авторам невідомі ні обставини, ні місце, де було вчинено розправу. Сподіваємось, що старші мамаївські люди знають про це більше та збережуть пам'ять про ті події. Просимо свої споми про події надсилати до редакції газети «Час».

СТРАТА В ГАВРИЛІВЦЯХ КІЦМАНСЬКОГО РАЙОНУ

У попередніх числах «Час» розповідав, як наприкінці листопада 1944 року ворогам вдалося вистежити й розбити боївку Василя Маланчука-«Ситого».

14 листопада Снятинський райвідділ затримав 18 повстанців, які йшли на Галичину, аби вступити в УПА. Тоді 5-х розстріляли, а 13 передали до НКВС Чернівців. 19 листопада в бою полягли і керівники боївки. Про долю заарештованих ми розповіли в попередніх числах «Часу».

Катам було мало крові і жертв. Тому вирішили кількох відправити ще й на шибеницю. 16 січня 1945 року слідчий, молодший лейтенант Хрущ, послаючись на вказівку військового прокурора, виокремив матеріали стосовно Сидора Бойчука («Богун») та Георгія Магалеви («Лев») в окрему справу. Вже 18 січня відбувся «суд», яким обох засуджено до смертної кари через повішання, з приписом - виконати негайно.

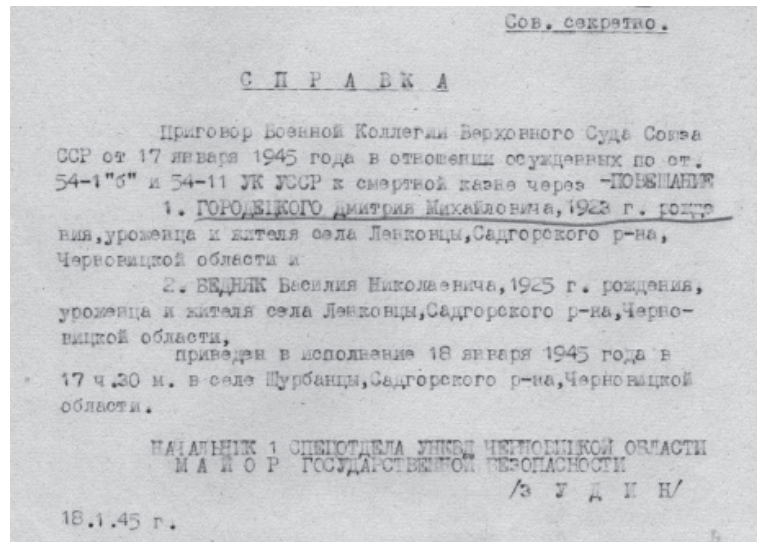

можна було б стратити на шибениці. Бажано було б це зробити в місяць здійснення ними «злочинів», або ж у місяць проживання, щоб показати як влада активно знаходить усіх, хто наважиться виступити проти неї, а також залякати населення.

Першими було обрано по-

родецького змусили підписати протокол (від 12 січня, за 6 днів до трагічних подій), де він визнавав, що саме він вбив голову Шубранецької сільради Петра Петрюка, а нібито Василь Бідняк вбив іншого шубранчанина Леонтія Тумака, який «активно допомагав проводити мобілізацію людей на Донбас». Хоча свідок тих подій Діонізі Ластівка свідчив, що міг би упізнати тих, хто вбив Петрюка та Тумака, бо був присутній в сільраді і все бачив, проте в матеріалах справи немає документів про проведення упізнання чи очної ставки.

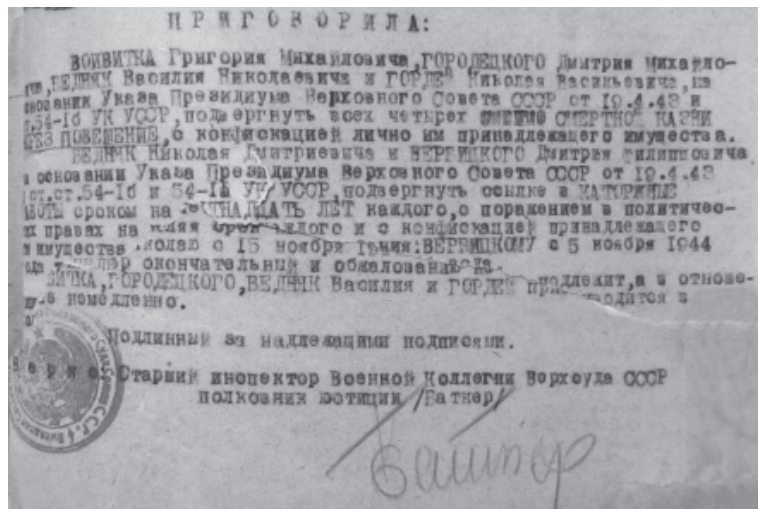
На суді Городецький заявив, що в нападі на Шубранецьку сільраду, в убивстві голови Шубранецької сільради, в убивстві працівника пошти Тумака ніякої участі не брав. Проте істина нікого не цікавила, сценарій подій був зрежисований нібагато раніше. Хоча було допитано багато свідків, проте справу вирішували в закритому судовому засіданні, без виклику свідків.

18 січня 1945 року. Вже ввечері, коли приїхала машина з в'язнями. О 17.30 їх стратили. То були молоді хлопці віком 19 і 21 рік. Вони мали мужність виступити проти режиму.

20 січня 1945 року, о 14.00 їх було страчено.

(Продовження на 12-й стор.)

КРИВАВИЙ ЙОРДАН 1945 р.

(Продовження). Початок на 9-й стор.

Старші люди у селі пам'ятають обставини тієї страти. Від тих спогадів кров стигне у жилах.

Обох привезли побитими і напівроздягнутими. Зачитали присуд: до страти! В'язням на шиї накинута зашморги. Пролунала команда, - і машина, на кузові якої стояли засуджені, рушила з місця. Тіла страчених повисли в повітрі.

Але Магалевиц помер не одразу. Він ще корчився в передсмертних конвульсіях. Тоді підійшов солдат і сильніше смикнув його за ноги, тугіше затягнувши зашморг.

Тіла повішених кілька днів висіли на шибениці, озброєна охорона не дозволяла забрати їх, аби поховати по-християнськи. Кадебісти відвезли тіла десь за село Ошихліби і закопали в яру.

А в цей час мати Сидора Бойчука, нічого не знаючи, на вимогу сільради готувала обід для "представників з райцентру". Коли дізналася, страшенно голосила й побивалася. А вбивці її сина ще й приходили до її хати обідати.

Денис Католик із Шубранця, який був в боївці під псевдо «Лис» та сидів у одній камері із страченими, згадував про Магалевица:

- «Особливо жорстоко катували Магалевица. Він був чоловіком здоровим і сильним.

Сидір БОЙЧУК

вича. Відомо, що у вересні 1959 року вона перебувала в Архангельській області, у Верзньо-Тоемському районі, в селі Нижня Тойма.

У роки незалежності жителі села на місці страти встановили пам'ятник із надписом: "Героям за вільну Україну. Бойчук Сидір Миколайович, Магалевиц Григорій Тимофійович з с. Шубранця - тут в грудні 1946 року було страчено".

Наразі, завдяки віднайденим документам, можна дещо виправити у надписі.

Відповідно до заключення Прокуратури Чернівецької області від 1992 року, Бойчука та

значили Руснака Івана, організували урочисту демонстрацію «освячення прапора ОУН», який встановили на будівлі сільради.

Також велика українська демонстрація та освячення прапора відбулися в Долишніх Станівцях, куди вирушила делегація з Кальнівців. Тоді провели арешти радянських активістів, ліквідували голову Кальнівської сільради Никифорця Миколу.

Проте самоврядування протрималося недовго – прийшли румунські окупанти та захопили владу.

На той час Григорій Федоряк був рядовим оунівцем, мав псевдо «Кучерявий». Він переважно брав участь в охороні

Георгій МАГАЛЕВИЧ

Пам'ятник у с. Гаврилівці на місці страти Ісидора Бойчука та Георгія Магалевица.

повстанець пішли їх затримувати.

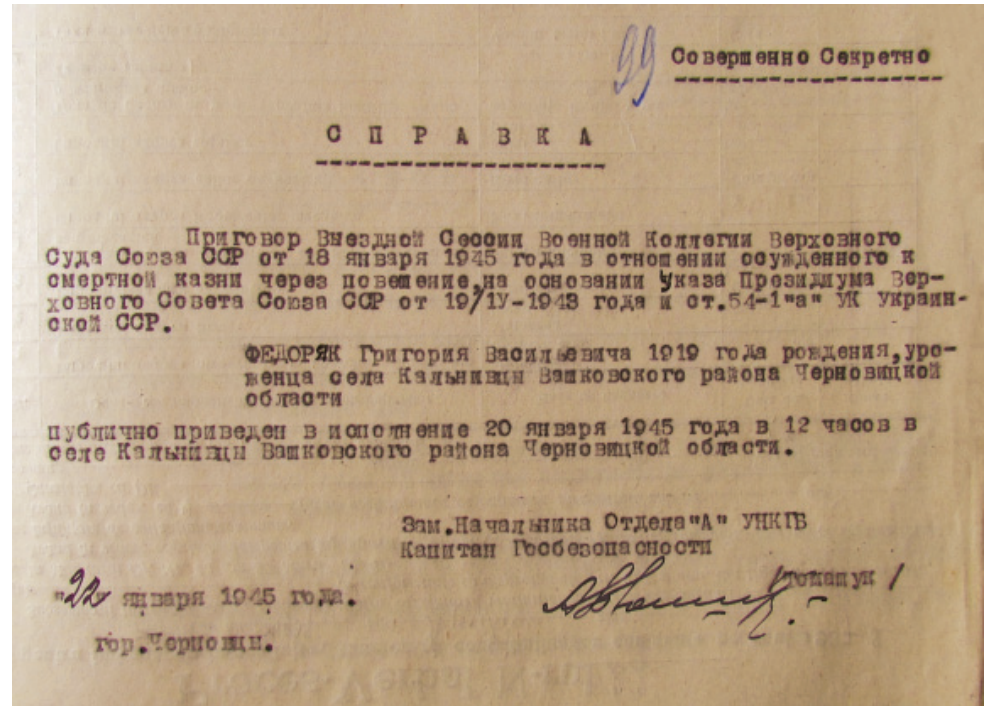
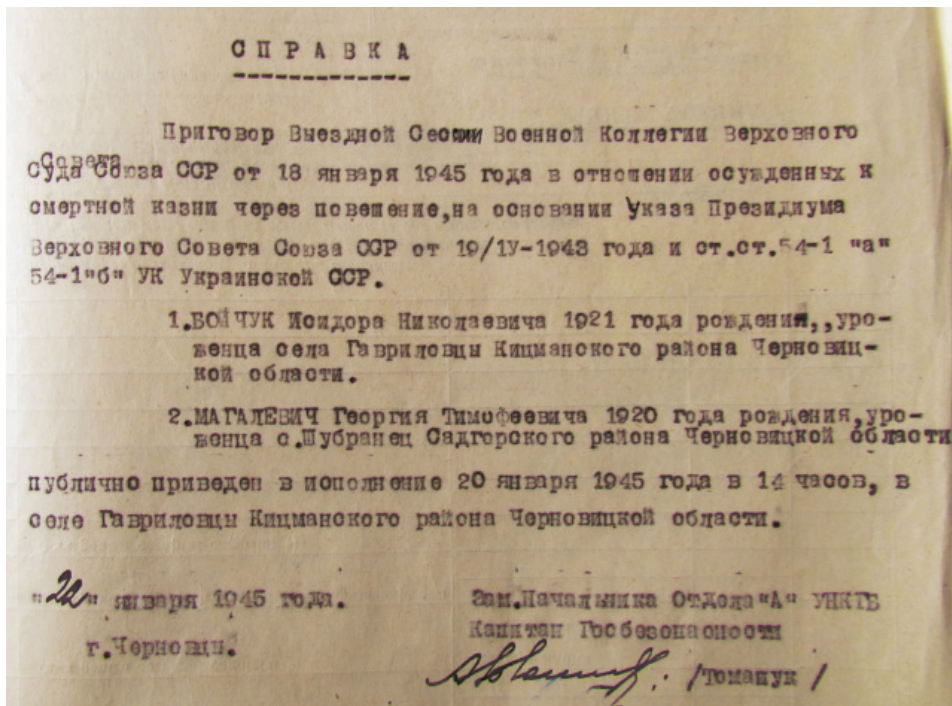
Хлопці увійшли до хати, де військові саме обідали. Зав'язалася боротьба, в ході якої повстанці застрелили одного військового. Григорія Федоряка там поранили в ногу.

Все літо він лікувався. Проте коли його затримали, рана на нозі виказала в ньому повстанця. До того ж, знайшлися і односельці, які свідчили НКВС проти нього.

18 січня Виїзна Сесія Військової Колегії Верховного Суду СРСР в рамках свого кри-

131 повстанця. Зокрема, 23 – у Львівській області, 28 – в Івано-Франківській, 15 – в Тернопільській, 19 – в Дрогобицькій, 30 – у Рівненській, 9 – на Волині і 7 – в Чернівецькій. Справжня зондер-команда, незгірш за нацистські злочинні айнзацгрупи.

У доповідній записці про результати роботи НКВС по Чернівецькій області в першій половині лютого є згадка про ще двох повішених повстанців в селі Раранча (Рідківці) на початку лютого 1945 року, що «справило великий вплив на розкладан-

Носив мундир, шапку-мазепинку з тризубом. Мав справжній вигляд повстанця. Озвірілі кати його так змордували, що на ньому живого місця не було. Били по голові, ребрах, по нирках, по обличчю. Якимось предметом (напевне, пістолетом або шомполом) пробивали вуха.

На другу ніч Магалевица і Бойчука забрали, а мене перевели в загальну камеру. Разом зі мною в камері сидів голова Гаврилівської сільради, який допомагав повстанцям. Дружина принесла йому передачу, а з нею записку, у якій йшлося про смерть моїх товаришів. Магалевица і Бойчука повісили в гаврилівському саду. Коли Магалевицу накинута зашморг на шию. Він вигукнув: «Я гину за Україну!».

Доля членів родин страчених також була трагічною. Матір Сидора Бойчука Варвару з дитьми вислали на Сибір. Туди ж потрапила і дружина Магале-

Магалевица визнано обґрунтовано засудженими, які не підлягають реабілітації.

СТРАТА В КАЛЬНІВЦЯХ ВАШКІВСЬКОГО РАЙОНУ

1 жовтня 1944 року в столиці свого будинку в селі Кальнівці Вашківського району, в спеціально викопаному схроні НКВС виявили Григорія Федоряка. Він кинувся тікати, але по ньому відкрили вогонь і затримали.

Ще при румунах, до війни, в Кальнівцях утворився осередок ОУН. Його членам вдалося уникнути радянських репресій під час першого приходу Советів у 1940-41 році.

Як тільки радянські війська відступили в 1941-у, осередок українських націоналістів у складі Яцко Івана, Ткачука Миколи, Руснака Івана, Федоряка Григорія, Пинюка Захара, Сироїжка Івана встановили в селі самоврядування. Комендантом при-

села від зайд та слідкував за дотриманням порядку.

У липні 1941 року через переслідування з боку румунської влади вирушив у Велику Україну. У Вінниці вступив на службу до місцевої поліції.

Ймовірно, з Буковини вирушив у складі «Буковинського куреня» Петра Войновського. Залишався в складі німецької поліції, а згодом – прикордонної служби до 1944 року. Там служив разом з Іваном Скаріотським («Сагайдачний»), разом з ним на початку 1944 року втік від німців та повернувся на Буковину. Вступив до боївки, поширював листівки, був зв'язковим «Одарки» та провідником ОУН Буковини «Мотрі».

13 травня «Сагайдачний» отримав розвідувальні дані про те, що в оселі однієї місцевої мешканки Горішніх Станівців перебувають троє міліціонерів. «Сагайдачний», Григорій Федоряк, Василь Хумик та ще один

вавого туру Україною засудила Григорія Федоряка до смертної кари через повшання.

20 січня 1945 року людей села Кальнівці та сусідніх сіл зігнали на місце страти. О 12-й годині Григорія стратили.

У червні 1994 року обласна прокуратура переглядала справу та постановила: вина Федоряка Г.В. у скоєних ним злочинах доведена і засудження його являється обґрунтованим. У відповідності до Закону України «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні» від 17 квітня 1991 року вважати Федоряка Григорія Васильовича обґрунтовано засудженим і не підлягаючим реабілітації».

КРИВАВІ ЖИВІ НА БУКОВИНІ

Загалом за час «роботи» вказаної Виїзної сесії, з 22 грудня 1944 року по 10 лютого 1945 року, було винесено вироків і відповідно страчено на шибениці

ня і схилення до добровільної явки учасників бандгруп».

Тоді кривавий рахунок окупантів на Буковині складає 9 осіб. Наразі імена цих двох повстанців встановити не вдалося, тож дослідження тривають.

У своїх звітах НКВС відзначало і «позитивні» наслідки таких дій. Зокрема зазначалося: «При приведенні в виконання вироку щодо бандитів, засуджених до смертної кари через повшання в селах Нові Мамаївці та Шубранець місцеве населення, яке знало повішених бандитів, висловило задоволення винесенням вироків і на наступний день по вказаним селам явилось з повинною 35 осіб бандитів і тих, хто ухилиється від мобілізації, при чому відмічено кілька випадків, коли старші люди самі приводять своїх синів-нелегалів для реєстрації явки з повинною».

(Далі буде)
Василь МУСТЕЦА